Anul I-iŭ, No. 4. April 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL MAĬ MULTOR SPECIALIȘTĬ.

BUCUREȘTĬ
EDITURA CASEĬ ȘCOALELOR
1915

www.dacoromanica.ro

SUMARIUL:

I. *N. Iorga:* Încă o mărturie despre Romînĭ. — *D. Furtună:* O traducere a dascăluluĭ ardelean Ioan Duma.

II. Documente: Treĭ acte din colecția d-luĭ G. Sion: scrisorĭ de la Ion Ghica, C. Negri și actul Guvernuluĭ moldovean în 1827 către Agenția austriacă în chestia sudiților.

III. Dărĭ de seamă; *P. P. Negulescu*, Filosofia Renașterĭĭ. — *Duiliu Zamfirescu*, Bosforul și Dardanelele față de interesele românești. — *D. Gusti*, Sociologia războiuluĭ.

IV. Cronica de *A.*

Manuscriptele se trimet d-luĭ N. Iorga, Vălenii-de-Munte (Prahova).

Administrația: Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc".

Un n-r 30 de banĭ; abonamentul anual 3.50; pentru străinătate 50 de banĭ n-rul; abonamentul 6 leĭ.

Pentru cărțile despre care se fac recensiĭ care le recomandă se poate reținea gratuit, după dorință, anunciul pe copertă.

Pentru studenți, prețul în jumătate, direct de la administrație.

www.dacoromanica.ro

Anul I-iŭ, No. 4. BUCUREȘTI. April 1915.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEI ȘCOALELOR, de N. IORGA

Incă o mărturie despre Romînĭ.

Sînt mulți anĭ de zile de cînd, în „Archiv für siebenbürgische Landeskunde Neue Folge", II, s'a tipărit o traducere germană după cartea, dedicată Mareluĭ-Duce de Toscana, în care Italianul Giovanandrea Gromo descrie Statele luĭ Ioan Zápolya, pe care le văzuse ultima oară în Iunie 1565 (p. 9). Părțile care ne privesc n'aŭ fost relevate.

Iată pasagiul care privește pe Petrașcu-Vodă (noĭ zicem: Petru, și credeam pănă ierĭ că e acelașĭ cu Petru Șchiopul) și pe maică-sa Chiajna: „Valahia, țară care e stăpînită de Petrașcu *(Petrazzo)*, tînăr de vre-o 22 de anĭ, orĭ maĭ curînd de maică-sa, femeie cu suflet bărbătesc, care tratează pe fiul eĭ ca pe un particular ce-ĭ este supus". Despre Alexandru (Lăpușneanu), Domn al Moldoveĭ, se spune numaĭ că „a fost așezat la 1563 prin ocrotirea aceluiașĭ prinț al Ardealuluĭ" (p. 6).

Știrile cele maĭ multe privesc părțile românești ale posesiunilor luĭ Zápolya și locuitoriĭ lor: Mehadia, cetate intărită atuncĭ, cu pîrcălab, pedeștri, călărĭ, hanurĭ cu „puțină pîne" și fără vin (pp. 6-7), Branul, cu aurul în rîuleț plin de peștĭ și racĭ (p. 7). *Banatul e numit „Valachia Citeriore" „Romănia de dincolo"*, și se spune că *are de capitală Caransebeșul (ibid.)*. În casele de lemn, încăpătoare, ale orașuluĭ staŭ și mulțĭ magnațĭ ungurĭ. Cînd Castaldo, generalul ferdinandist, era aicĭ—și *de aceia*—, se fortifică de al doilea Zápolya Lugojul. Banul („comandantul") acesteĭ Valahiĭ stă, cu „peste 500 de călărĭ", la Caransebeș (p. 8). Puterea-ĭ se întinde pănă la hotarul pașalîculuĭ Timișoareĭ.

Ca a *treia nație* apar Romîniĭ (p. 11). Eĭ lucrează pămînturile Ungurilor nobilĭ, cum fac „colonĭĭ" pentru nobiliĭ italienĭ. Secuiĭ n'o fac și ieaŭ ca argațĭ doar pe Țigani (p. 12). „A treia nație este cea românească, împrăștiată prin toate părțile țerĭĭ. De regulă ea se consacră cu totul plugărieĭ, atît pentru sine, cît și

www.dacoromanica.ro

pentru că lucrează ca năimiți moșiile Ungurilor și Sașilor. Puțini din ei fac slujbă călări, ci cei mai mulți pe jos. Viața lor e închinată de obiceiu lucrului la cîmp și are deci multă asămănare cu slujba în războiu. Sînt mulți hoți mari și tălhari de drumul mare între ei. Îmbrăcămintea lor e grosolană, cu tăietură ungurească. Puțini sînt îmbrăcați cu postav, ci în bumbac aspru, țesut de dînșii; și la trup și în casă sînt murdari. Armele lor sînt săbii, scuturi după moda ungurească, măciuci din lemn tare, ghintuite cu piroane, pe care toate le întrebuințează cu furie mare împotriva dușmanilor; apoi, în depărtări, un nod gătit în vîrful unei sulițe proaste, care e lung de 8 până la 10 picioare, și la capăt are un fier, cam de lungimea unei palme *(Spanne)*, ca o frigare de fript porcul, dar nu așa de bine șlifuită. Acestea li sînt armele de aruncat, și numai cîte unul poartă și slabe arme de foc; dar după împușcătură li trebuie foarte multă vreme ca să încarce iar; de aceia în cîmp după cea d'intăiu împușcătură apucă îndată alte arme, și se bat cu cea mai mare furie; aŭ o mare vitejie înnăscută și sufăr orice osteneală; de altfel nu se tem de nicio primejdie și sînt neobișnuit de cruzi. Limba lor e străină și deosebită de cea ungurească; dar, *precum cred că se trag dintr'o colonie romană,* care întăiu a fost adusă de Tiberiu împotriva regelui Decebal, apoi lăsată de Adrian acolo pentru paza acestei țeri, astfel vorbesc ei și astăzi încă *o limbă cu adevărat foarte asămănătoare cu cea veche romană,* dar totuși barbară, care corespunde datinelor și veșmîntului lor. Acei ce rămîn acasă, furnisează orașele cu nevoia zilnică de brînză, lapte, fructe și altele ca acestea; legea lor este cea grecească, lege care și în patria lor, așa-numita Valahie Transalpină, e întrebuințată. Aceasta stă supt stăpînirea lui Petrașco *(Petrazzo)* și e despărțită la Apus de Ardeal prin munți înnalți, la Miazăzi de Serbia-Mică prin Dunăre și se mărginește de-a lungul acelei ape până la Marea Neagră la Răsărit cu Bulgaria și la Nord tot așa, până la acea Mare, cu Moldova" (pp. 13-4).

Se descrie apoi „Valahia" bănățeană: satul Rusca, odată oraș, Caransebeșul. Se înfățișează, bine, podul lui Traian. La Vidin se semnalează case de lemn, dar cu strade frumoase; nu-s ziduri de încunjur; residență de sangeac. Mai departe pe malul drept, cale de o zi, Castelnuovo (un Novigrad, cunoscut și altfel), cu cetate, comandant și cadiu. Dar Florentinul sîrbesc se așează

www.dacoromanica.ro

în față cu Novigradul, în Transalpina. Se înseamnă că și pe aicĭ pot năvăli Turcii în Ardeal (p. 16). Urmează descrierea altor drumurĭ pentru năvălirea lor. Crede că Sarmisegetuza („Zarmuz“) e acum Alba-Iulia (18): Iulia ar fi numele mameĭ luĭ Marc-Aureliu, și se aduce în sprijin mărturia uneĭ pietre de la biserica Sf. Mihail, șepte mile depărtare *(ibid.)*.

La Cluj se spune că unul din suburbiĭ e locuit de Sașĭ, al doilea de Ungurĭ, al treilea de Romînĭ (p. 22). Retegul i-a fost oferit luĭ, cu teritoriul în întindere de treĭ mile, ca să puie acolo „oastea italiană ce ar aduna-o“ (p. 23). Biserica săsească din Bistrița ar fi făcută de „un arhitect din Bergamo“ (p. 24). Se pomenește bîlciul din Oșorheiŭ, săptămînal, maĭ ales pentru Secuĭ (se vînd blănurĭ, pînzăturĭ) (p. 25). Mediașul, pavat cu scîndurĭ de lemn, e foarte noroios, „cel maĭ trist oraș din toată țara“ (p. 26).

La Făgăraș se spune că actualul castelan, Gavril Mailat, e „fiul mareluĭ Ștefan, *Moldoveanul*“ (p. 29). Se știe că familia e de origine românească. Tîmpa Brașovuluĭ e asămănată cu vestitul castel Palamidul la Nauplia Moreiĭ (p. 30). Se pomenește suburbiul românesc (p. 31) și „cele o mie de lupte“ contra Moldovenilor luĭ Petru Rareș *(ibid.)*. „Aicĭ se adună toate popoarele vecine, ca într'un deposit de mărfurĭ comun, și se află totdeauna Turcĭ, Grecĭ, Moldovenĭ, Valahĭ, Secuĭ și alte neamurĭ“ (p. 31). Jupînii din Sfat vorbesc de regulă „maĭ multe limbĭ“ *(ibid.)*. Rîșnovul e numit românește „Rasnof“ (p. 32). Paza la cetatea de aicĭ se face „cu cîțiva Romînĭ“ *(ibid.)*. Descriere a Branuluĭ, de către „Moldova“ *(ibid.)*.

Rîurilor li se închină, de altfel, un capitol anume (p. 33 și urm.).

În capitolul despre principe, Ioan-Sigismund, se spune că vorbește „bine italienește, nemțește, polonește, ungurește, *românește* și puțin grecește și turcește“ (p. 35).

Între magnațĭ și nobilĭ, se arată că Gaspar Bekes e „Romîn, de obîrșie de jos, dar spirit frumos, mare, iubitor de strălucire din firea luĭ... Vorbește cu Italienii în limba latină, carĭ-ĭ e foarte familiară; luteran, în vrîstă de 46 de anĭ“. Și Mihail Csáky apare ca „Vallacho“ (v. p. 75 și urm.). De Stanislav Nisowski († c. 1574), soțul Domniței Zamfira a luĭ Moise-Vodă — dar aceasta nu se spune —, se arată că e frate de lapte al regeluĭ (cf. observațiile dela p. 69), „foarte politicos, darnic și foarte credincios prințuluĭ“; are 45 de anĭ (p. 38). Nicolae Forró, care a pus să

www.dacoromanica.ro

se traducă și tipărească pentru Romînĭ cunoscuta Evanghelie cu învățătură, din ungurește, se spune că întreține pentru „Craiul“ său nu mai puțin decît 3.000 de simbriași; a fost iertat de acesta, după condamnarea la moarte, pentru agitațiĭ între Secuĭ (p. 41).

Avem apoĭ o întreagă descriere a Moldoveĭ, în acest cuprins: „De oare ce Moldova e în hotar, și foarte de aproape aliată în acest principe, aș fi dorit să capăt știrĭ mai precise despre această țară, de la oamenĭ înțelegătorĭ și încercațĭ. Dar așa pot observa numaĭ pe scurt că Moldova se mărginește la Apus cu foarte înnaltĭ munțĭ împădurițĭ, la Nord cu Rusia stăpînită de regele Poloniei, a cărĭ Capitală e Lembergul, care e departe 50 de mile ungurești de Cracovia. Unde Nistrul întră în Moldova, el atinge cetatea Hotinuluĭ.“ I se pare că pe aproape e Cetatea-Albă. „Țara e locuită de felurite neamurĭ și secte, și anume: Rușĭ, Poloni, Tatarĭ, Armenĭ, Bulgarĭ și Sașĭ din Ardeal, și fiecare-și are legea și slujba luĭ și daŭ ascultare cu toțiĭ *Despotuluĭ*. Se poartă acolo haine și arme ungurești.“ Se adauge că numele „Valahieĭ“ vecine vine de la Flaccus, ofițer al luĭ Traian! „Se află acolo peste 300 de sate locuite numaĭ de Tatarĭ, cari, cînd Domnul țerĭĭ ajunge în războiŭ cu acel neam (al lor), ceia ce se întîmplă adesea, din pricina necesitățiĭ, se bat tot așa de credincios ca Moldovenĭĭ înșiĭ. Legea Moldovenilor e cea grecească. Locurile și cetățile de căpetenie ale Moldoveĭ sîat acestea: Suceava, Hotin, Neamț, cetatea nouă din Roman *(Romanuuivar)*, Bahluiul-Hîrlăŭ și Iașiĭ *(Bahloyazvvar)*, Vasluiul, Soroca, Orheiul (Orbi; recte: Orhi), Hușĭ *(Huztvvaras)*, Trotuș *(Tartaros)*, Bîrlad, Cetatea-Albă *(Fegerrvar)* și încă odată „Romanuvasar“.

„Acest Domn ține de obiceiŭ în straja sa 3.000 de călărĭ aleșĭ, cari, în armura lor particulară, îl întovărășesc oriunde merge, dar poate să-și ridice oastea ușor și la 60.000 de oamenĭ călărime și pedeștri.

Se află acolo un mare număr de herghelĭ bune cu caĭ turcești și românești și tot așa o mare cantitate de escelenți șoimĭ, dar fără voia Domnuluĭ nu se pot exporta. *Treĭ sute din acești caĭ aleși și o sută de șoimĭ, împreună cu o însemnată sumă de banĭ, o dă Domnul pe an Turcilor.*

La alegerea Domnuluĭ, nu caută prea mult dacă e născut legiuit orĭ din florĭ, ci cea mai de aproape rudă a Domnuluĭ ră-

www.dacoromanica.ro

posat e însemnată cu un fier roșu, ca să se poată cunoaște la un astfel de prilej. Acești Domni sînt foarte cruzi pentru a ținea în ascultare pe supușii lor, și la orice lucru de nimic li taie brațele, mînile și picioarele și li scot ochii. Și, dacă astfel de oameni nu pot pe urmă să se susție, Domnul îi ține,—pentru care la Curtea lui este totdeauna un număr însemnat din acești nenorociți. Această țară nu duce lipsă de nimic din ceia ce e de nevoie pentru întreținerea zilnică; e bogată în mine de aur și argint, în cîmpii foarte roditoare, cu pășuni întinse, și de aceia este bielșug în vite. Are iazuri și rîuri plăcute cu pești escelenți; clima e bună și îngăduie o piață comodă. *Se întrebuințează numai bani ungurești și turcești*" (pp. 42-4).

Cînd e vorba de o luptă comună cu Turcii, apar iarăși Domnii noștri. „Și Alexandru, Domnul Moldovei, ar urmà acestui exemplu, de oare ce recunoaște pe principele Ardealului ca suzeran. *Și, dacă acesta de față, care nu e prințul legiuit, nu s'ar învoi, ar putea fi gonit ușor, de ar fi sprijinit Gheorghe, fiul lui Iacob* (e vorba de *ruda* lui Despot; Gheorghe; cf. Hurmuzaki, XI, tabla și *Pretendenți domnești*, în „Analele Academiei Romîne", XIX, p. 226), *căruia, de fapt, după succesiunea legitimă, ca rudei celei mai apropiate, i s'ar cuveni Domnia.* Din această țară se pot căpăta totdeauna 20.000 de călări.

Petrașcu *(Petrazzo)*, Domnul Țerii-Românești, la Miazăzi, care, e drept, n'are nici cetăți însemnate, nici tunuri mari, însă are o țară mare, foarte bogată în mijloace de hrană și călărime, ar fi silit, la o întreprindere războinică pronunțată a creștinilor, ori de dragul lucrului, ori de puterea împrejurărilor, a-și întrebuința toată puterea pentru folosul creștinilor, și ar putea fără vre-o încordare să dea 30.000 de călări și mai mult" (p. 46).

S'ar putea goni astfel Turcii din Europa (p. 47) ! De altfel, Turcul e șiret și a lăsat să trăiască, în schimb pentru tribut, Moldova și Țara-Românească, „pe care în două zile le-ar putea înghiți" (p. 48).

O ediție a textului italian pentru locurile traduse aici ar fi de dorit.

N. Iorga.

* * *

O traducere a dascălului ardelean Ioan Duma.

Familia Duma din Brașov, în secolul al XVIII-lea, este o familie aproape numai de cîntăreți și dascăli. Observînd de aproape

www.dacoromanica.ro

manuscriptele copiate de dînșiĭ și ocupațiile lor culturale, ne încredințăm că dascălii aceștia nu stăteaŭ degeaba, ci — avînd între eĭ o tradiție de iubire pentru carte — cetiaŭ, transcriaŭ, traduceaŭ, desfășuraŭ o activitate lăudabilă în folosul cărții românești.

Se cunoaște pănă acum activitatea literară a luĭ *Radu Duma*, „jupînul dascăl" al bisericiĭ Sf. Nicolae din Șcheiĭ Brașovuluĭ, care dă unele cărțĭ de slujbă preoților noștri de prin prejur[1]. Era un om cu învățătură, fiind în strînse legăturĭ cu bine-cunoscuțiĭ cărturarĭ: Radu Tempea, Dimitrie Eustatievicĭ și alțĭ dascălĭ bisericeștĭ aĭ Brașovuluĭ[2]. Maĭ cu seamă după îndemnul luĭ Eustatievicĭ, el tipărește, lucrează la transcrierĭ de cărțĭ, așa că, pănă la sfîrșitul secoluluĭ al XVIII-lea, Brașovenii cu drept cuvînt îl consideraŭ printre dascăliĭ ceĭ maĭ de samă[3]. Încă la 20 Septembre 1774, Radu Duma avea gata transcris un *Raiŭ* (Vieți de sfinți)[4]. La 1-iŭ Decembre 1780, el, „smeritul între clericĭ și dascalul", dă, în limba „părintească", o traducere din grecește intitulată: *„Pășunea oilor cuvîntătoare* saŭ pentru datoriia păstoriuluĭ d[u]hovnicescŭ și cum să cade a paște încredințata luĭ turmă cuvîntătoare", traducere care ni se păstrează la Academia Romînă[5]. La 29 Octombre 1787, acelașĭ cîntăreț al Brașovuluĭ vadem că isprăvește de scris, cu foarte frumoase litere îngrijite și cu zugrăvelĭ de sfinți la început, o lucrare voluminoasă intitulată: *„Piatra credinții* a fiilor sf[i]ntiĭ bisearici ceĭ pravoslavnice", etc.[6]. În acelașĭ an, Radu Duma tipărește, în o nouă ediție, la Sibiiŭ, *Preoția saŭ îndreptarea preoților* și *Catehismul romîn-german;* de asemenea retipărește, tot atuncĭ, *Floarea Darurilor*[7]. Tot în 1789, la 29 Ianuar, el copie o prefață a unuĭ Mineiŭ de

[1] N. Iorga, *Studiĭ și doc.*, XIII, p. 207. Ultima dată îl întîlnim la 10 Maiŭ 1790, „cîntăreț ŭ bisericiĭ ot Brașov", ca martor la dăruirea uneĭ cărțĭ; *ibid.*, p. 31.

[2] N. Iorga, *Ist. bis. rom.*, Vălenii-de-Munte 1909, II, p. 141.

[3] Acelașĭ, *o. c.*, p. 218.

[4] Acad. Rom., ms. 1.314.

[5] În copie, scrisă de un preot. Protopopul Nicolae Popovicĭ, într'o însemnare, zice că a dat-o la tipar, în 1817, Septembre 24. V. Bibl. Acad. Rom., ms. 1.431, f. 1.

[6] In folio, fol. 451. V. Bibl. Acad. Rom., ms. 2.556.

[7] N. Iorga, *Ist. lit. rom. în sec. al XVIII-lea*, II, p. 324 și Bianu-Hodoș, *Bibl. rom. veche*, II, p. 331.

www.dacoromanica.ro

la Rîmnic [1]—, fiind aceasta, de sigur, ultima lucrare ieșită de supt condeiul său.

Dintre rudele dascălului Radu cunoaștem pe un preot, *Dimitrie Duma*, „namesnic" în Brașov, care cere voie episcopului Novacovici să plece la București pentru obișnuitele scutiri pe care le avea biserica Șcheilor [2]. Acesta a fost, cred, frate cu Radu Duma. Mai găsim însă un *Dumitru*, „cîntăreț", care, la 1795, înseamnă pe un manuscript al unui moș al său că este „fecorul dascalului Radu ce au fost la Brașov" [3].

Nu știm cît de cărturar a putut fi acest fiu al lui Radu Duma, care de sigur că nu i-a lăsat numai ocupația sa de cîntăreț, ci și dragostea pentru carte. Cunoaștem însă acum că dascălul Radu Duma a mai avut un fiu, *Ioan*, cărturar aproape ca și tatăl său.

Ioan Duma, la 11 August 1761 încă, vedem că transcrie cu îngrijire un manuscript miscelaneu („Teologhiia sf[i]nților părinți, pentru cum seamănă copii tătîni-său"; mai multe cazanii; întrebări cu privire la Unire, de protopopul Vasile din „Țara Făgărașului" și o interesantă „cazanie" împotriva Calvinilor și Luteranilor) [4], și își zice „plecatul și smeritul întru dascăli Ioannu sna Radu Duma" [5].

El însă n'a rămas numai la atît. Ceia ce-l pune într'o adevărată lumină de cărturar este traducerea cărții *„Urmarea lui Hristos"*, a lui Toma Hemerken (de Kempis), pe care o sfîrșește la 8 April 1774. Cartea se păstrează, în manuscriptul original, în biblioteca Internatului Teologic din București [6]. Aici a fost adusă

[1] N. Iorga, *Studii și doc.*, XIII, p. 133.

[2] Același, *o. c.*, p. 263 (140), în 29 Maiu 1767.

[3] Bibl. Acad. Rom., ms. 2.467, fol. 121.

[4] *Ibid.*, fol. 81-116, este Cazania care conține combaterea protestanților asupra ungeriĭ cu Sf. Mir, cuminecăturiĭ, ispovedanieĭ, masluluĭ, preoțieĭ, sf. icoane, Sf. Cruce, Născătoarea de Dumnezeu, cinstirea sfinților cari se roagă pentru noĭ, despre moaște, despre statul în picioare în biserică, despre cădirea preotuluĭ, despre lumînăriĭ, metaniĭ, sfințirea apeĭ, prescuriĭ, colivă. Un alt Ioan (fol. 116) iscălește la 9 Februar 1794.

[5] *Ibid.*, fol. 120 V°. Cîntărețul Dumitru, de care am pomenit mai sus, are în posesie manuscriptul în 1795 și înseamnă că, dacă l-ar fura cineva, *„să fie afurisit de toți sf[i]nții părinți și de toți Vlădici din București"*.

[6] E un ms. foarte voluminos, in 4°, 322 foi, cu roșu (literele inițiale) și cu negru. Pe margine (v. fol. 58, în loc de: gingășie îndreptat: gingaș; fol. 59, în loc de: „te cruță", „te păstrează", etc.) sînt îndreptări de traducere, de o altă

www.dacoromanica.ro

de la mănăstirea Căldărușanĭ, unde a ajuns, de sigur, grație legăturilor neîntrerupte ce existaŭ la sfîrșitul secoluluĭ al XVIII-lea și începutul celuĭ de-al XIX-lea între călugăriĭ, preoțiĭ și dascăliĭ Ardealuluĭ și între mănăstirile, călugăriĭ, preoțiĭ și dascăliĭ noștri, legăturĭ cu mult maĭ strînse decît azĭ. Chiar pe acea vreme vedem cum, de exemplu, Ardeleanul Gheorghe ajunge (după călătoriĭ de la Brașov la Bucureștĭ, de aicĭ la Athos și Constantinopol și apoĭ în Moldova) egumen paisian, reformator în sens de cultură și viață curată, la Cernica și Căldărușanĭ [1]. Cartea renumită a luĭ Toma de Kempis, „Urmarea luĭ Hristos", se intitulează în originalul latin *De imitatione Christi*. Autorul a scris-o în direcția religioasă așa-numită mistică, și ea se potrivește bine cu spiritul monahal de smerenie și de renunțare. Cele patru cărțĭ care o compun aŭ fost separate pănă pe la 1445. De atuncĭ înnainte ele se întrunirĭ într'o singură carte [2]. La noĭ se semnalează traducerĭ ale acesteĭ minunate cărțĭ: se și tipări la 1647, la Dealu, însă în limba slavonă, tălmăcită din latinește de învățatul boier Udriște Năsturel [3]. În 1803 o avea gata, tradusă în românește, însă, Clain, tipărindu-se la Blaj, de episcopul Ion Bob, în 1813, supt titlul curios (fără însemnarea traducătoruluĭ): „A Tomiĭ de la Kempis de Urmarea luĭ Hristos patru cărțĭ" [4]. De sigur după această traducere face cîte o copie cutare călugăr de la Cernica [5]. Dacă n'ar fi traducerea, despre care vorbim, făcută de Ioan Duma, ar fi trebuit să credem că întâia traducere a *Imitațieĭ* în românește i se datorește luĭ Klein.

De fapt, dascălul și cîntărețul, „cel-prea smeritŭ și netrebnicŭ", Ioan Duma, traduce cartea luĭ Kempis încă din 1774, cînd, la 8

---

mînă. Pe scoarța de la început: „Din economiia luĭ Florin, însemnărĭ pentru folosul cărniĭ", etc. Știm că „Econ. luĭ Florin" a fost tradusă de dascălul brașovean Dim. Eustatievicĭ; N. Iorga, *Ist. bis. rom.*, II, p. 141.

[1] V. *Bis. ort. rom.*, an. XXII, p. 1009.

[2] Cf. Wetzer und Weltes, *Kirchenlexicon*, XI, Freiburg 1899, pp. 1686-7. Despre alte lucrărĭ biografice, ascetice și omilitice, ale luĭ Toma de Kempis, maĭ vezĭ F. Lichtenberger, *Encyclopédie des sciences religieuses*, Paris 1882, XII, pp. 145-6.

[3] N. Iorga, *Ist. bis. rom*, I, p. 338.

[4] Acelașĭ, *o. c.*, II, p. 214 și Bianu-Hodoș, *Bibl. rom. veche*, I, p. 158 și III, p. 62.

[5] „Chipriian ierodiacon, 1811, Martie 1"; N. Iorga, în *Bis. ort. rom.*, XXVI, p. 221.

www.dacoromanica.ro

April, el înseamnă: „Tălmăcitu-s'aŭ și s'aŭ și scris ačastă carte prea-minunată și folositoare de suflet, după limba grecească în limba noastră rumănească". Așa dar el a avut înnainte o ediție grecească și de pe ea a făcut traducerea, intitulînd-o *Mîngăerea saŭ Urmarea luĭ Hristos*. La sfîrșit iscălește: „Ioan Duma cîntăreț stefanopolitis din Transilvaniia, adecă Ardealulŭ Germanilor" [1].

D. Furtună.

DOCUMENTE.

Treĭ acte din colecția d-luĭ G. Sion: scrisorĭ de la Ion Ghica, C. Negri și actul Guvernuluĭ moldovean în 1826 către Agenția austriacă în chestia sudiților.

I.

(Concept.)

La base de toute administration qui veut maintenir le bon ordre dans son État est d'avoir pleine connaissance du caractère politique et de la qualité de tous ceux qui y habitent; c'est sans contredit le principe infaillible de toute administration bonne et régulière: le Gouvernement peut alors reconnaître distinctement qui sont les sujets respectifs des Cours étrangères et qui sont enfin ceux qui, se qualifiant du nom de sujets étrangers, s'en prévalent pour troubler le bon ordre public et obtenir sans aucun droit les (șters: *attributs et) prérogatives appartenents aux seuls sujets des Cours étrangères. Cette distinction entre les différents sujets n'étant pas observée, il en résulte que* (șters: *les véritables sujets des Cours étrangères étant mêlés avec ceux qui s'en approprient abusivement la qualité), ceux qui prennent abusivement la qualité de sujets des Cours étrangères se trouvant confondus avec ceux qui y ont réellement droit, peuvent causer des difficultés, non seulement à l'administration, mais encore faire naître des contestations entre les honorables Consulats et le Gouvernement et troubler aussi le repos public. L'administration sait bien qu'elle doit seconder les sujets des Cours étrangères, afin qu' ils puissent jouir des droits qui leur sont* (șters: *sanctionnés) accordés par les traités. La ferme résolution du Gouvernement est de maintenir et d'assurer ces privilèges,*

[1] Ms. citat de la Internat, fol. 322.

www.dacoromanica.ro

mais il est et du devoir du Gouvernement et du devoir de l'Agence d'arrêter et de prévenir tout abus à cet égard. C'est dans cette vue que le Gouvernement, refléchissant mûrement aux mesures par lesquel[le]s il pourrait parvenir à l'éclaircissement de la véritable qualité de tous ceux qui habitent et séjournent dans (șters: *son État) la Principauté et à mettre au jour la fausseté de ceux qui s'approprient sans aucun droit le nom de sujets étrangers* (șters: *a jugé à propos de destiner deux boyards, M-r le—et M-r le—), S. A. S-me le P. R. de M.*[1] *a ordonné à ce Département d'inviter l'honorable Agence Impériale Royale de vouloir bien faire dresser et remettre au Gouvernement une liste exacte et circonstancière (sic) de tous les individus sujets* (șters: *qui jouissent de sa protection, comme) de Sa Majesté Impériale Royale Apostolique, résidant en Moldavie. Cette opération première terminée, S. A. Sérénissime destinera deux boyards chargés spécialement de faire avec exactitude les recherches convenables pour tous ceux qui seront* (șters: *qui se disent sujets étrangers) compris dans la liste, habitant à Jassy et en d'autres villes et villages des districts de la Moldavie, en examinant les titres et renseignemens que chacun d'eux* (șters: *peut) pourrait avoir, pour se faire reconnaître en sa véritable qualité. Et, pour que cet examen soit fait, il est indispensablement nécessaire que chaque honorable Consulat destine aussi de sa part un délégué exprès, pour* (șters: *examiner) assister à l'examen conjointement avec les boyards destinés de la part de S. A.* (șters: *tous les sujets qui lui sont respectifs). En conséquence, l'Agence Impériale Royale est invitée d'abord à remettre la liste dont il vient d'être parlé et à nommer ensuite un commissaire d'office chargé de sa part* (șters: *de cette fonction afin) pour procéder à cet examen conjointement avec les boyards nommés par la Principauté, afin de découvrir d'un commun accord, par des recherches exactes, les véritables sujets de la Cour d'Autriche, en distinction de ceux qui se qualifient seulement de cette dénomination sans avoir aucun titre légal, et de ceux encore qui par fraude s'attribuent cette qualité et réclament sans aucun droit et raison des protections étrangères.*

En outre l'Agence Impériale ne peut pas douter (șters: *est convaincue sans doute) que tous ceux qui, sans avoir de profession ni de métier, s'introduisent dans une société, bien loin d'y porter quelque avantage, ne font au contraire que troubler le repos public ; vu que des pareils gens, n'exerçant aucune profession pour pouvoir se procurer leur subsis-*

[1] Le princer-égnant de Moldavie.

www.dacoromanica.ro

tance, ils peuvent s'appliquer à tout acte contraire à la décence et aux bon[ne]s moeurs ; par conséquent elle est invitée (șters: *reconnaîtra la nécessité) de coopérer de concert avec le Gouvernement pour éloigner de pareils sujets qui pourraient se trouver dans le pays et les faire sortir des frontières* (șters: *dans le plus court délai) ou de les mettre sous la caution des autres sujets autrichiens* (șters: *de la même profession, habitans) qui résident depuis longtems en Moldavie en exerçant leurs intérêts mercantiles, afin que le bon ordre et la tranquillité publique soient maintenues d'après les devoirs sacrés et indispensables de toute administration qui doit travailler et veiller au bien public*[1].

II.

Constantinople, le 10 août '57.

Mon cher vieux[2],

Après force conseils et contre-conseils tenus à la Porte et sur tous les points du Bosphore, après des combinaisons, des biais et des finesses à faire tressaillir la vieille diplomatie que nous avons plaisir à croire morte et enterrée, mercredi à midi, M. Thouvenel[3], *a amené son pavillon, que l'„Ajaccio", posté devant l'ambassade de France, a salué de 20 coups de canon. Après cela M. Thouvenel est allé faire une visite au Sultan en habit bourgeois, qui l'a reçu de la manière la plus gracieuse. En rentrant, l'ambassadeur de France est allé faire une visite à Mr. Bouténief. Aussitôt que l'„Ajaccio" a stoppé devant le palais russe, le brick de guerre de l'ambassade russe a hissé le pavillon français au grand mât et l'a salué de 21 coups. Alors cela a été des cris de „Vive les Empereurs" de la part des matelots des deux équipages, des marques de tendresse et d'affection et tout ce qui s'en suit. Voilà comment on a jeté bêtement la France dans une alliance avec la Russie, car il ne faut pas se faire illusion, nous marchons à cela, et, quoique la guerre ne soit encore dans l'esprit de personne, la position est si tendue, qu'un rien peut l'amener, et la Russie est si habile! Les ambassades de Russie, de Prusse et de Sardaigne ont amené leur pavillons jeudi, et tout le monde doit partir demain, mardi. Les commissaires doivent avoir reçu*

[1] Cf. Iorga, *Plîngerea luĭ Ioan Sandu Sturza*, în „Analele Academieĭ Romîne", 1912.

[2] C. Negri.

[3] Ambasadorul Franciei la Constantinopol.

www.dacoromanica.ro

aussi l'ordre de quitter les Principautés. Ainsi, quoi qu'il en arrive, il ne sera plus question pour les Roumains d'unionisme et d'anti-unionisme. Cet ani[mal] de Caïmacam de Moldavie ne s'est pas douté un seul instant qu'il était le premier des unionistes, car, quoi qu' il arrive, à moins que la France ne nous donne à la Russie, ou l'Angleterre à l'Autriche, nous serons réunis, et peut-être quelque chose de plus [1].

Je ne crois pas à la guerre, quoique j'aie toujours pensé que la paix de Paris n'avait aucune base solide et quoique un matelot ivre français, anglais ou russe peut devenir cause de plus grands événements. Mais je pense que les relations ne seront reprises que lorsque la question des Principautés aura été bien réglée, et la paix est au prix de l'Union des Principautés. J'ai eu l'honneur de dire tout cela à des vieux diplomates, il y a six mois; cela me semblait si clair! Mais à l'heure qu'il est ils cherchent encore midi à quatorze heures et se jettent dans des considérations si trancendantes que des aigles auraient de la peine à les suivre.

Peux-tu m'envoyer une liste de tous les députés élus, avec quelques observations en regard de chaque nom pour ceux que je connais? Je sais qu'autrefois ils auraient dansé selon que leur aurait chanté Cotzebue.

Présente mes respects à ta soeur Catherine.

Ton ami dévoué,

Ion Ghica.

III.

Ce 12 avril 1865, Constantinople.

Ma bien chère Catincoutza [2],

J'ai mis douze jours pour arriver de Bucarest ici, et dès le lendemain de mon arrivée j'ai dû me présenter à la commission pour les biens conventuels. Je passe par de rudes épreuves, et il faut toute la patience que j'ai et cette persévérance quant aux choses du pays, pour que je n'abandonne le tout et que je me sauve quelque part pour n'en plus entendre parler. Tu ne saurais croire quels chagrins j'ai eus depuis 12 jours que je suis ici et combien il me faut du calme pour

[1] A se pune în legătură cu proiectul Dacieĭ depline, cum apare și din convorbirile cu unioniștiĭ ale luĭ Doze. V. memoriul mieŭ în „Analele Academieĭ Romîne", 1915.

[2] Sora luĭ Negri.

www.dacoromanica.ro

supporter le tout avec résignation. Cependant une idée me soutient: faire rentrer notre pays dans la possession d'un quart de son territoire et nous voir débarrassés d'un ennemi installé dans nos foyers, qui était un État dans notre État. Cette idée, dis-je, me soutient dans toute ma persévérance, et il n'y a rien qui parvient (sic) *à me décourager. La question ne peut plus durer longtems, et, d'une façon ou d'une autre, nous en verrons bientôt la fin. Je respirerai alors en toute liberté et à la maison, si Dieu me prête vie, et me dédommagerai dans ma chère famille des nombreux déboires d'ici. J'ai voulu commencer une cure ce printems, mais j'en ai abandonné l'idée; car il me faut non seulement du repos physique, mais surtout de la tranquillité d'esprit —, chose que je ne puis avoir à présent. Ce sera donc pour une autre fois. En mon absence d'ici, le docteur a envoyé à Galatz pour toi six grenadiers venant de Beyrouth: j'ai écrit à Guitza de te les envoyer à Ocna, ainsi que les arbres fruitiers de Belgrade; mais il m'a répondu que, ne pouvant les envoyer à cause de la communication interrompue, après s'être consulté avec Basile, il a planté dans le jardin de Galatz le tout, sauf à ôter en automne de là ce que tu voudras pour être transplanté à Okna. Outre cela nous avons encore ici 6 pêchers de Brousse, qui, arrivant ici presque en fleurs, on les a plantés dans le jardin d'un de nos huissiers, pour les en ôter cet automne encore et les envoyer à Galatz par un des derniers bateaux. J'enverrai aussi quelques orangers, qui resteront à Galatz jusqu' à mon arrivée, et puis nous les enverrons à Okna avec nos autres caisses, qui sont aussi à Galatz. Je t'enverrai bientôt 100 napoléons. Zulnie est partie de Bucarest pour Okna, mais n'a pu passer les eaux et s'en est retournée. Cette chère et bonne soeur m'a constamment tenu compagnie dans mes épreuves de Bucarest. Je t'embrasse de tout mon coeur, ma bien chère Catincoutza, et les enfants aussi.*

DĂRĬ DE SEAMĂ.

P. P. Negulescu, *Filosofia Renașterii*, II, București 1914.

E o carte foarte bine scrisă dînd ideĭ juste într'o escelentă rînduire a materieĭ.

După o largă întroducere asupra faselor cugetăriĭ filosofice, din vremile cele maĭ depărtate (de îndreptat la altă ediție, p. 35: Petru, Pietro di Novara, în loc de: Pierre de Novarre; i se zicea

www.dacoromanica.ro

și Lombardul, cum observă d. N. ; p. 40: Greathead pentru Greethead), se studiază „Ideile politice și sociale“ care stăpînesc pe oamenii Renașterii. Se începe de la Dante („De Monarchia“), „imperialist“ cu „naționalism“ italian, și de la Marsilio din Padova, partisan al „parlamentarismului“ (la p. 72, a se îndrepta : Michele di Cesena, în loc de: „Michel de Césène) la *fraticelli* (se poate zice: frățiori“? Mai bine, de sigur, ar fi: „călugărași“; citații din „Istoria eclesiastică“ a abatelui Fleury nu se mai fac, azi; cu privire la *le Songe du Vergier*[1], emisesem, în „Philippe de Mézières et la croisade au XIV-e siècle“, Paris 1896, p. 429 și urm., părerea că ar putea fi al lui Philippe de Mézières; de altă părere sînt cercetători mai noi, la cari ar fi trebuit—p. 77—să se aibă recurs; al lui Occam *nu e,* de sigur).

E interesant capitolul despre Gheorghe Gemistos Plethon, trimes bizantin la Sinodul din Florența care aduse la 1439 actul de Unire al celor două Biserici (p. 85 și urm.). D. Negulescu se îndreaptă în analisarea „Legilor“ acestuia după monografia, din 1874 (întâiul volum al „Istoriei filosofiei Renașterii“), a lui Fritz Schutze, care n'a fost inlocuită. Se putea adăugi, în legătură cu noi, la biografia lui că una din scrierile-i despre purcedarea Sf. Duh s'a tipărit la Iași, în 1698, ca parte din Τόμος ἀγάπης, editat de vestitul Patriarh de Ierusalim Dosofteiu. Dacă ideile lui, foarte simple, aŭ meritat atenția — și nu sîntem de altă părere —, de ce nu s'ar fi cercetat, în Apus, părerile unui Philippe de Mézières (mai ales în *Songe du vieil pèlerin)*, unui Toma de Saluzzo și ale întregii școli francese de la sfîrșitul veacului al XIV-lea, de ce nu s'ar fi consacrat cîteva pagini mareluĭ cardinal Visarion (Bessarion)? Iar, înnainte de Macchiavelli, care vine acum la rînd, este de sigur acel bizar Antonio Marini, din a doua jumătate a veacului al XV-lea, ale căruĭ păreri despre Stat și noua orînduire a Europei le-am cercetat în „Mélanges Monod“. În capitalul, următor, despre starea Imperiului bizantin (pp. 96-7) e de sigur o greșeală de tipar „barbarii seleucizi“ ca dușmani ai Romei răsăritene în veacul al XV-lea; e vorba de *Turcii Selgiuciz,* însă pe atunci ei erau de mult înlocuiți în acest rol prin Turcii *Osmanlîi.* În sfîrșit vom adăugi că ideile, nebizantine, ale lui Plethon veniau din adînca influență a lumii a-

[1] „*Apărut* în 1377“ nu se poate zice; sînt *manuscripte* de pe la 1370.

www.dacoromanica.ro

pusene în Orient, prin Levantinii săi. Și lămuriri asupra luptelor de clasă pe care asemenea ideĭ de import le produceaŭ cam pe atunci în Salonic se pot găsi în cartea d-luĭ Tafrali, *Thessalonique au XIV-e siècle.*

Capitolul întins despre Macchavelli e lucrat cu întrebuințarea operelor recente ale științeĭ italiene și germane. În mica noastră literatură era doar o traducere a „Principeluĭ" de un domn Handoca și interpretarea teorieĭ luĭ Macchiavelli în broșura noastră *Basta și Mihaĭ Viteazul* (Bucureștĭ, 1895).

După d. Negulescu, ca și după mulțĭ alțĭ cercetătorĭ, monstruoasa figură a *Principeluĭ*, dincolo de bine și de răŭ, a fost impusă *patriotuluĭ italian* Macchavelli *în Italia presentuluĭ și pentru Italia viitoruluĭ*, care cerea un dictator și dictatorul nu se putea ridica și menținea decît prin indiferența morală față de mijloacele de succes ale timpuluĭ (p. 105). Din parte-mĭ (*l. c.*, p. 11) înțelegeam această carte mult discutată ca o lucrare *de constatărĭ*, o operă *obiectivă*, fără tendințe, „resultatul cercetărilor făcute de el asupra oamenilor politicĭ aĭ timpuluĭ, cu cari stătuse atîta vreme în atingere zilnică", oglindind decĭ „infamia uneĭ epoce" (p. 12). D. Negulescu crede că „istoriciĭ" văd în „Principe" un manual pentru viitorul liberator al Italieĭ, care ar fi să fie Lorenzo de Medici (p. 106) și citează pe Ranke, Macaulay și Quinet. Iată însă tot din condeiul unuĭ istoric, fie și unuĭ istoric romîn, o altă părere. Și cred că, dacă, în chestiĭ generale, am ținea samă reciproc și de ce a dat propria noastră literatură, am crește cu toțiĭ în ochiĭ acelor ce ne cetesc pe toțĭ.

Caracterisarea vieții italiene în evul mediu sufere micĭ retușărĭ. Un semn deosebitor al Italieĭ e tocmaĭ că orașe și sate *sînt* visibile, și Genova n'are în jurul eĭ „munțĭ sălbatecĭ"; și pentru ea ca și pentru Veneția nu poate fi vorba numaĭ de „instituțiĭ municipale" (p. 107). De asemenea baronatul piemontes, toscan, roman chiar și napoletan a avut un rol covîrșitor.

Analisa „Principeluĭ" urmează (cf. cartea noastră citată, p. 12, pentru redarea precisă a pasagiuluĭ capital). D-sa discută, cum am făcut-o și noĭ, felul în care se poate concilia credința, reală, în morală a luĭ Macchiavelli cu constatările sale contemporane, care *nu sînt o morală*, și — adaug — nicĭ *o doctrină „statistică" absolută, filosofică*. Corespunde cu totul și părerii noastre că avem a face cu opera unuĭ „realist", care „iea lucrurile cum sînt", fără

www.dacoromanica.ro

a le deplora, dar le iea pe ale timpului său. Oamenilor politici ai Renașterii li-a putut fi util, dar *numai lor*, și el nici nu pretindea să fie util altora. Pentru „cruzimile necesare“, cf. și broșura noastră, pp. 12-3.

De obiceiu se lasă o parte un al treilea izvor al acestei filosofii politice, necercetîndu-se, pe lîngă „Principe“ și „Decade“, acele „Istorie fiorentine“, care sînt, de fapt, o istorie generală a Italiei și, supt anume raporturi, o istorie universală chiar. Totuși ele sînt necesare pentru întregirea ideilor generale, cuprinse în cărțile de analisă și de critică. Astfel observațiile despre divergențele religiei noi a creștinismului, despre nevoia colonisărilor pentru cuceritori (începutul cărții a doua), considerațiile despre rolul nobililor în republice, etc. Sînt și formule interesante, în cartea a treia : „Să nu creadă nimeni că stîrnind o schimbare într'un oraș poate s'o oprească după voie ori s'o îndrepte după plac“. Lucrarea se mîntuie cu părerea de rău că, murind Lorenzo, „nu mai e cine să stingă acele seminți rele care au ruinat și ruinează încă Italia“.

Capitolul următor e închinat Englesului Thomas More, autorul „Utopiei“ (Erasm lipsește). Urmează Francesul Jean Bodin, adversarul luptelor de religiune. Mai nou e capitolul despre Althusius, popularisat de adîncul cugetător german contemporan care e Giercke (dar e aproape sigur că Rousseau n'a cunoscut direct pe Althusius, cu toată asămănarea ideilor lor). Se studiază acum Spaniolii catolici, tradiționaliști, absolutiști: Mariana, istoricul Spaniei, Suarez, logicianul. Pentru această vreme a secolului al XVI-lea ca și pentru secolul precedent o analisă atentă a proiectelor de cruciată, care sînt mai totdeauna și proiecte de reorganisare a societății, poate fi de mare folos (v. și publicația recentă a d-lui Tr. G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turque*, Paris 1914). Și un capitol s'ar fi cerut pentru vestitele „Oeconomies royales“ de care e legat numele lui Sully (v., mai în urmă, studiul din *Revue historique*, anul 1892).

Cu Hugo Grotius sîntem în domeniul dreptului internațional (Corneille ca nume de botez e formă franceză, cea olandeză e Cornelius; p. 255; p. 261: Oxenstierna pentru Oxenstiern). O analisă a concepției lui Grotius despre războiu și în cartea d-lui Gusti, menționată mai sus. Aici însă supt expunere se simte o nobilă simpatie pentru idei, care, fiind de dreptate, nu sînt, chiar

www.dacoromanica.ro

astăzi, mai puțin adevărate. Ba chiar azi ele ar merita amintite distrugătorilor de oameni cari sînt și falșificatori de noțiuni fundamentale fără care viața socială însăși e imposibilă și ar trebui ca și indivizii să-și stea față în față ca doi sălbatecî cu piatra în mînă.

Campanella are un capitol special, în care viața-i e schițată cu căldura cuvenită. Autorul „Monarhiei spaniole“ trebuie pus în legătură cu teoreticianul „monarhiilor“ Iohannes Sleidanus, contemporanul lui Carol Quintul.

Cartea ar trebui să fie mult cetită. Atîtea idei se exprimă într'o formă de o limpeziciune perfectă. Și se poate vedea dintr'însa cît de vechi sînt toate adevărurile și... toate rătăcirile.

N. Iorga.

* * *

Duiliu Zamfirescu, *Bosforul și Dardanelele față de interesele românești* (în „Analele Academiei Romîne“ XXXVII; cf. N. Iorga, *Dardanelele, amintiri istorice,* în aceleași „Anale).

E conferința unui literat, inițiat în problemele diplomației actuale, făcută ca membru al Secțiunii literare a Academiei Romîne. Autorul declară „că nu va face politică“, de oare ce „cunoaște chemarea Academiei și are pentru dînsa o prea mare iubire pentru a transforma tribuna desbaterilor sale senine în masă de întrunire“. Dar e de părere ca instituția „să nu rămîie într'o duioasă somnolență și să nu represinte osteneala națională“, „atunci cînd țara palpită de dorința de a afla adevărul: ce sînt Dardanelele“, pe care, adauge d-sa, nu trebuie „să le pierdem“, „istoria noastră națională“ fiind legată de dînsele.

La început e mai multă geografie (cu un plan de d. general Iannescu) și mitologie (Zeus, Hera, Io, etc.). Urmează un capitol intitulat „Din punct de vedere istoric și diplomatic“. Cîteva observații din punctul de vedere al istoriei: Alexandru Mavrocordat (Exaporitul) nu era „secretar intim“ al Padișahului, ci Mare-Dragoman, ca și Panaioti Nikusios, pe care-l înlocuise (p. 4). De „testamentul lui Petru-cel-Mare“ nu se mai poate spune de mult, nici alături de Hanotaux: „autentic sau nu“, (p. 5), căci el e o curată falșificație. Tratatul de la Belgrad (1739) nu se ocupă *de loc* de strîmtori, deci nu

www.dacoromanica.ro

„consfințește starea prohibitivă“ (p. 5). Republica Celor Șepte Insule, cu protectorat ruso-turc, nu atrase Porții atîtea intervenții rusești, încît să se poată zice că a fost „cuiul lui Pepelea în casa Turcilor“. „Butenew“ „trebuie scris (p. 6): „Buteniev“. Între „răpirea“ Bucovinei și „luarea“ Basarabiei este o deosebire, pe care autorul o contestă: Austria *nu luptase* cu Turcia, ci, din potrivă, se declarase, în războiul ruso-turc, aliată a Porții, de la care primise și o sumă importantă de bani. Răscoala lui Mehmed-Alî (nu „Mehmet-Aly“) nu poate fi caracterisată drept „un eveniment fără nicîo însemnătate“: puternicul Pașă egiptean tindea să-și anexeze Siria, Cilicia, Anatolia și i se atribuia intenția de a înlocui la Constantinopol vechea Casă a lui Osman prin propria sa dinastie de parveniți. Nici prilejul războiului Crimeii nu poate fi înfățișat ca „o ceartă la Ierusalim între *popii* ortodocși și *popii* catolici“ (p. 10).

Restul e o răpede analisă de acte diplomatice, făcută cu toată conștiința specialistului.

La urmă, o „Soluție“, care, neapărat, de și se ocupă de evenimente actuale, nu e politică, ci numai „punctul cel mai delicat al chestiunii“. „Biruința germană“ ar lăsa „Dardanelele cum se află“ (evident cu predominarea Germaniei, de care autorul nu se ocupă, conferința nefiind politică). Ceia ce autorul numește „hipotesa a 2-a“ sau „biruința anglo-francesă“ înseamnă „monopolisarea strîmtorilor pentru sine“ de Rusia (făcîndu-se politică, s'ar putea adăugi: întru cît aceasta nu jignește interesele, reduse de un timp, prin ocuparea altor poziții mediterane, ale tovarășelor de azi ale aceleiași Rusii).

Fiindcă, totuși, Englesii și Francesii, cari fac politică, pot să învingă, autorul se ocupă cu o reglementare a „internaționalisării“ pe care ei s'ar putea gîndi s'o propuie, cerînd ca presența Turciei la Dardanele să fie și mai departe îngăduită.

Cît privește pe „vecinii noștri balcanici“, Bulgarii sînt fixați la Marea Egee, cum Sîrbii vor fi la Adriatică. Astfel, orice temeiu pus de dînșii ar fi o „mîngîiere nejustificată“. Totuși Bulgarii, cari, de și neutri, continuă a face politică, nu arată de loc că ar putea să se desintereseze, ca riverani ai Mării Negre, pe un destul de vast teritoriu, de soarta strîmtorilor. Ei nu cred că prin Dedeagaciu și-ar putea strecura tot grîul de export. Și, cît

www.dacoromanica.ro

timp la Adriatica este unul mult mai tare decît Sîrbii, aşezaţi şi în Macedonia, care e de mult îndreptată spre Marea Neagră, e îndoielnic ca aceştia să se considere străini de problema Dardanelelor.

„Credem că am dovedit primejdia ce ne-ar ameninţa... Poporul (*recte:* Statul) romîn, cu 7 milioane saŭ cu 14 milioane de locuitorĭ, este iremediabil pierdut, dacă i se iea accesul la Mare", acestea sînt ultimele rînduri ale conferinţeĭ. Credem că posesiunea litoralului dobrogean nu e în legătură prea strînsă cu soluţia dată problemeĭ Dardanelelor.

Dar reţinem aceste frumoase cuvinte de la pagina 13: „Istoria are acest mare bun, pentru cine o cetește şi o înţelege, că moderează entusiasmul, ascute sensul (=simţul) critic şi mai cu seamă nu permite la toată lumea să se amestece în politică."

Cu ele încheiem.

N. Iorga.

* * *

D. Gusti, *Sociologia războiului*, Bucureşti 1915.

E o analisă îngrijită a părerilor despre războiŭ. D. Gusti vrea să fie obiectiv între partisaniĭ războiului înnoitor al omeniriĭ şi aceia aĭ dreptuluĭ în pace. De fapt, în asemenea materiĭ grave, obiectivitatea e în margenile şcoliĭ de care se ţine autorul. Şi e visibil de la un capăt la altul al acestuĭ studiu concentrat şi bogat în aparat ştinţific că autorul e un elev al şcoliĭ germane.

Critica eĭ se face astăzĭ însă altfel decît prin recensiĭ, şi anume prin efectul pe care-l are şi pe care multă vreme-l va avea asupra vieţiĭ omeniriĭ întregĭ.

Acest efect îl simţim şi noĭ.

N. I.

CRONICĂ.

Supt titlul: *Strănepoţiĭ familiilor Bánk şi Drágfi de Béltek*, d. Alexandru Szilágyi povesteşte, în no. de la 25 Decembre 1913 al ziaruluĭ *Magyor Szó* din Budapesta, că, în satul Bedöháza din Maramurăş, a descoperit în nişte ţeranĭ săracĭ rutenĭ (cari însă i-aŭ spus că eĭ de neam sînt Romînĭ) descendenţiĭ uneĭ fa-

www.dacoromanica.ro

milii din cele mai de frunte ale nobilimii romîne din Maramurăș, în secolul al XIV-lea. Aceștia sînt Iván Bánk, tătăl și fiul cu același nume, cari trăiesc, cu feciorii, fetele și nurorile lor, în acel sat, în mare sărăcie, ca micĭ proprietarĭ și muncitorĭ cu ziua. Eĭ sînt astăzĭ Rutenĭ, absolut inculțĭ și analfabeți, cari ideie n'aŭ de trecutul familieĭ lor, și din cari numaĭ unul maĭ știe puțin românește. Cu toate acestea, încă la 1385 un strămoș al lor, cu același nume: Bánk Iván, a fost vicecomite al Maramurășuluĭ, iar la 1512 documentele arată pe un alt Bánk Iván ca mare proprietar în Sarasăul Maramurășuluĭ.

La Bánk Iván tatăl, d. Szilágyi a descoperit, printre hîrtiĭ netrebnice păstrate într'un fund de ladă, două documente istorice importante.

Unul este un act de proprietate, liberat de *Benedictus Kornys et conventus Ecclesie Sancte Crucis de Lelez* luĭ Illés (Ilie), fiul luĭ Bánk Iván, la 1512, prin care i se confirmă proprietatea sa din Sarasăŭ. D. Szilágyi găsi și traducerea ungurească a acestuĭ document, întru cît a putut descifra, fiind foarte răŭ conservat.

Al doilea este tot un act de proprietate, liberat de capitolul din Ceanad, prin care se întărește alt act de proprietate, maĭ vechiŭ, liberat de capitolul din Agria, confirmînd luĭ Mihail Bogdan de Petrova dreptul de proprietate supus moșieĭ din Bedöháza, ce a fost a luĭ Drag și Dragoș. Actul este din 1336, foarte bine păstrat, și d. Szilágyi îĭ dă traducerea ungurească întreagă, foarte interesantă cu deosebire pentru multele nume de localităților ce conține.

Din faptul că actul s'a găsit în satul Bedöháza, de care e vorba într'însul, la un descendent al vechiĭ familiĭ boierești Bánk, d. Szilágyi conchide că familia Bánk se înrudia cu familia Bogdan de Petrova, care, la rîndul eĭ, se înrudia cu boieriĭ Drag și Dragoș, cari eraŭ rude cu Bogdan Voevod, întemeietorul Moldoveĭ.

Astfel numiții țeranĭ rutenĭ din Bedöhóza ar avea în vinele lor sînge de-al primuluĭ Voevod al Moldoveĭ, precum și de-al neamurilor Petrovay și Drágfi, care aŭ dat mulțĭ oamenĭ de frunte Ungarieĭ[1].

A.

---

[1] Comunicat de d. I. Bianu.

www.dacoromanica.ro

A apărut n-rele 3-4, anul al II-lea, pe lunile Mart și April 1915, din

BULLETIN DE L'NSTITUT

POUR

L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIŬ:

Morariu: Bucovine. — Șlusanschi: Russes en Bucovine. — Nistor: Roumains et Ruthènes. — Enescu: Transylvanie. — Sima: École roumaine en Hongrie. — Angelescu: Banat.

A apărut:

ISTORIA COMERȚULUI ROMÂNESC

de N. IORGA.

VOLUMUL I-iŭ (până la 1700):

Drumurĭ, mărfurĭ, negustorĭ și orașe.

Lucrare scrisă din inițiativa și cu sprijinul d-luĭ DIMITRIE HAGI-THEODORAKY.

Prețul: leĭ 3.50.

A apărut

Desvoltarea ideiĭ unităților politice a Romînilor

(Lecțiĭ făcute la Universitatea din Bucureștĭ)

de N. IORGA. Prețul: Leĭ 1.25.

A apărut:

Notes et extraits

pour servir à

l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

publiés par

N. IORGA.

Quatrième série (1453—1476).

www.dacoromanica.ro

„Neamul Românesc“, Tipografie și Legătorie de cărți.

www.dacoromanica.ro